5E MODELI ASOSIDA PO‘LAT MO‘MIN SHE’RLARINI O‘QITISH ORQALI O‘QUVCHILARDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH

Qo‘chqorova Zulfiya Musurmon qizi,
Samarqand davlat pedagogika instituti,
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 4-kurs talabasi**.**
Ilmiy rahbar: M.X.Mirsanova
moxiramirsanova@gmail.com

Annotatsiya: mazkur maqolada o‘zbek bolalar adabiyotining yirik namoyandasi Po‘lat Mo‘min she’rlarini 5E modeli asosida o‘qitish orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ fikrlash, mustaqil tafakkur va ma’naviy fazilatlarni rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Shoirning “Aql, odob, fan yo‘li” hamda “Papka bilan siyohdon” she’rlari misolida Engage, Explore, Explain, Elaborate va Evaluate bosqichlarining amaliy qo‘llanilishi yoritilgan. Shuningdek, xorijiy ta’lim tajribalarida bolalar adabiyotini interfaol metodlar asosida o‘qitishning pedagogik ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: 5E modeli, Po‘lat Mo‘min, bolalar adabiyoti, kreativ fikrlash, boshlang‘ich ta’lim, interfaol metodlar, ma’naviy tarbiya, uzluksiz ta’lim.

Abstract: this article analyzes the development of creative thinking, independent reasoning, and moral values in primary school students through teaching Po‘lat Mo‘min’s poems based on the 5E instructional model. Using the poems “The Way of Wisdom, Manners, and Knowledge” and “The Folder and the Inkpot” as examples, the practical application of the Engage, Explore, Explain, Elaborate, and Evaluate stages is discussed. The article also highlights the pedagogical significance of interactive methods in teaching children’s literature based on foreign educational experiences.

Keywords: 5E model, Po‘lat Mo‘min, children’s literature, creative thinking, primary education, interactive methods, moral education, continuous education.

Bugungi kunda uzluksiz ta’lim tizimida malakali va kreativ fikrlovchi mutaxassislarni tayyorlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni tahlil qila olishi va ijodiy yondashuvini rivojlantirish dolzarb masaladir. Shu jihatdan bolalar adabiyotini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o‘qitish katta ahamiyat kasb etadi. 5E modeli konstruktivistik ta’lim yondashuviga asoslangan bo‘lib, o‘quvchilarni faol o‘rganish jarayoniga jalb etadi. Ushbu model o‘quvchilarning qiziqishini uyg‘otish, mustaqil izlanish olib borish va bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash imkonini beradi. Po‘lat Mo‘min o‘zbek bolalar adabiyotining yetuk namoyandalaridan biri bo‘lib, uning she’rlarida mehr-oqibat, odob, mehnatsevarlik, do‘stlik va ilmga intilish g‘oyalari badiiy obrazlar orqali yoritilgan. Shoir asarlari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlariga mosligi bilan pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. Po‘lat Mo‘min she’rlari sodda va ravon tili, xalqona uslubi hamda tarbiyaviy mazmuni bilan ajralib turadi. Shoir yosh avlodni *ilm olishga, odobli bo‘lishga, kattalarni hurmat qilishga, mas’uliyatli yashashga* undaydi. Po‘lat Mo‘min yosh avlodga shoir, dramaturg sifatida tanish va yaqindir. Uning yozgan she’rlari, ko‘ngillarni quvontiruvchi qo‘shiqlari, dostonlari va noyob qiziqarli ertaklari bolalar ro‘yxatidagi sevimli shoirlardan biriga aylandi. “O‘zbekiston Xalq yozuvchisi” faxriy unvoni, “El-yurt hurmati” ordeni bilan taqdirlandi. Shoirning ijodidan ba’zi namunalarni tahlilga tortgan holda mulohazalarimizni davom ettiramiz:

Aql, Odob, Fan yo‘li,
Yo‘llarning eng ma’quli.
Kimki yursa uch yo‘ldan,
Ishi keladi o‘ngdan.
Yo‘llar eltar maktabga.

Mazkur she’rda shoir inson hayotidagi eng muhim uch tushuncha – aql, odob va fanni asosiy yo‘l sifatida tasvirlaydi. Bu uchlik oddiy so‘zlar emas, balki komil insonni shakllantiruvchi tayanch qadriyatlardir. Shoir “Yo‘llarning eng ma’quli” deya ta’kidlar ekan, hayotda to‘g‘ri yo‘l tanlash masalasiga urg‘u beradi. Inson oldida har doim turli yo‘llar, turli imkoniyatlar va turli tanlovlar mavjud. Ammo ham-ma yo‘l ham insonni baxt, kamolot yoki muvaffaqiyat sari olib bormaydi. Shoir nazarida eng

to‘g‘ri yo‘l – bu aql bilan ish tutish, odob bilan yashash va fan orqali o‘zini rivojlantirish yo‘lidir.

Aql – insonning eng katta boyligi. Aql tufayli odam yaxshi bilan yomonni, foyda bilan zararni ajrata oladi. She’rda aql hayotdagi yo‘l ko‘rsatuvchi nur sifatida gavdalanadi. Aql bilan harakat qilgan inson adashmaydi, shoshqaloqlik va xatolardan yiroq bo‘ladi.

Odob esa insonning ichki go‘zalligi, jamiyatdagi qadr-qimmatini belgilovchi mezondir. Odobli inson atrofdagilarga hurmat bilan munosabatda bo‘ladi, bu esa jamiyatda totuvlik va mehr-oqibatni mustahkamlaydi. Shoir odobni hayot yo‘lining ajralmas qismi sifatida ko‘rsatadi. Fan – taraqqiyot va kelajak kaliti. Fan orqali inson nafaqat bilim oladi, balki dunyoqarashini kengaytiradi, o‘z imkoniyatlarini ochadi. She’rda fan yo‘li maktabga eltuvchi yo‘l sifatida talqin qilinadi. Bu bejiz emas, chunki maktab – bilim, ma’rifat va kamolot maskani.

“Kimki yursa uch yo‘ldan, Ishi keladi o‘ngdan” misralari esa she’rning eng muhim g‘oyasini ifodalaydi. Shoir bu yerda hayotiy haqiqatni sodda, ammo ta’sirchan tarzda b ayon etadi: agar inson aql, odob va fan yo‘lidan borsa, uning ishlari baror topadi, hayoti mazmunli va samarali kechadi. She’r yakunidagi “Yo‘llar eltar maktabga” misrasi ramziy ma’noga ega. Bu faqatgina maktab binosiga borish emas, balki bilim, ma’rifat, taraqqiyot sari intilish timsolidir. Shoir yosh avlodni ilmga, o‘qishga, o‘z ustida ishlashga undaydi. Umuman olganda, ushbu she’r yoshlar uchun hayotiy dastur, ma’naviy yo‘l-yo‘riq vazifasini bajaradi. Unda inson kamoloti uchun zarur bo‘lgan uch asosiy qadriyat – aql, odob va fan uyg‘un holda tasvirlanadi. Shoir shu orqali komil inson tarbiyasining muhim tamoyillarini ifoda etadi.Ushbu she’rda aql, odob va fan komil insonni tarbiyalovchi asosiy qadriyat sifatida talqin etiladi. Po‘lat Mo‘min she’rlarini 5E modeli asosida o‘qitishni quyidagicha ko‘rib chiqishimiz mumkin:

1. Engage – qiziqtirish bosqichi. Dars boshida o‘qituvchi quyidagi savollar orqali o‘quvchilar diqqati va qiziqishini faollashtiradi:

1. “Nima uchun ilm inson hayotida muhim?”
2. “Odobli bola qanday bo‘ladi?”
3. “Buyumlarni ehtiyot qilish nima uchun kerak?”

Shuningdek, she’r asosida rasmlar yoki muammoli vaziyatlardan foydalanish mumkin. Bu bosqich o‘quvchilarning kreativ fikrlashini faollashtiradi.

2. Explore – tadqiq etish bosqichi. O‘quvchilar guruhlarda she’r mazmunini mustaqil tahlil qiladilar. Masalan:

– “Papka bilan siyohdon” she’rida muammoni aniqlash;

– qahramon-buyumlarning xarakterini tavsiflash;

– beparvolik oqibatlarini tahlil qilish;

– she’r davomiga yangi voqealar qo‘shish.

Bu jarayon o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

3. Explain – tushuntirish bosqichi. Mazkur bosqichda o‘quvchilar o‘z fikrlarini bayon qiladilar, o‘qituvchi esa she’rning badiiy va tarbiyaviy g‘oyalarini tushuntiradi. Masalan:

– aql va fan inson kamoloti uchun zarur;

– tartib-intizom mas’uliyat belgisi;

– buyumlarni asrash madaniyat ko‘rsatkichi.

Bu bosqich o‘quvchilarning nutqini va mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi.

4. Elaborate – chuqurlashtirish bosqichi. O‘quvchilar olingan bilimlarni ijodiy topshiriqlar orqali mustahkamlaydilar:

– she’r asosida sahna ko‘rinishi yaratish;

– “Ideal o‘quvchi” mavzusida matn yozish;

– papka va siyohdon dialogining yangi variantini tuzish;

– she’rga mos rasm chizish.

Bunday topshiriqlar o‘quvchilarning fantaziyasi va kreativ tafakkurini rivojlantiradi.

5. Evaluate – baholash bosqichi. Baholash refleksiya, ijodiy ishlar tahlili, savol-javob, o‘zaro baholash, mini testlar asosida amalga oshiriladi. Bu jarayon o‘quvchilarning bilimini emas, balki kreativ yondashuvi va mustaqil fikrlashini ham baholash imkonini beradi.

Po‘lat Mo‘min ijodi boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning ma’naviy dunyosi, nutqi va kreativ fikrlashini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Shoir she’rlarida ilgari surilgan ilmga intilish, odoblilik, mas’uliyat va mehr-oqibat g‘oyalari yosh avlod tarbiyasida katta ahamiyatga ega. 5E modeli asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning faolligini oshiradi, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvini rivojlantiradi. Natijada ta’lim jarayoni samaradorligi ortib, uzluksiz ta’lim tizimi uchun kreativ va kompetent shaxslarni tarbiyalash imkoniyati kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Raximova G.K. Bolalar adabiyoti. Samarqand. SDCHTI nashriyoti, 2025-y, 260.

2. Mo‘min, P. “Saylanma” – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 2012.

3. Karimov, N. “O‘zbek bolalar adabiyoti tarixi” – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2005.

4. Tolipov O‘., Sharipov Sh. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. – Toshkent, 2020. –B. 362

5. Safarov O., Barakayev R., Jamilova B. Bolalar adabiyoti. – Buxoro.: Durdona, 2019.- 420 b.